

EKOLOGIK MADANIYAT-SALOMATLIK GAROVI

Ergashev Sardorbek Dadxon O'g'li

Qoqon universiteti Andijon filiali.

Davolash ishi 24-25- guruh talabasi

sardorergashev274@gmail.com

Anotatsiya: Maqolada tabiat bilan hayvonot o'rtasidagi muvozanatning buzilishi oqibatida insonlar salomatligiga ta'sir ko'rsatayotgan omillar, zararlangan mintaqalardagi yuzaga kelayotgan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va ularni bartaraf etishda ekologik madaniyatning o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviy barkamollik, ekologik ta'sir, ekologik madaniyat, demografik joylashuv.

АННОТАЦИЯ : В статье описаны факторы, влияющие на здоровье человека из-за дисбаланса между природой и животными, сложные социально-экономические проблемы в пострадавших регионах и роль экологической культуры в их преодолении.

Ключевые слова: духовное совершенствование, экологическое воздействие, экологическая культура, демографическая локация.

ABSTRACT :

The article discusses the factors that affect human health as a result of the imbalance between nature and animals, the complex socio-economic problems that arise in the affected areas, and the role of environmental culture in overcoming them.

Keywords: Spiritual perfection, ecological impact, ecological culture, demographic location.

KIRISH: Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng miqyosdagi bunyodkorlik ishlari birinchi galda inson qadrini ulug'lash, har tomonlama kamol

topgan, ma'nan boy, axloqan yetuk, jismonan baquvvat, intellektual rivojlangan komil insonni shakllantirishdek oliy maqsadlarga qaratilgan. Ushbu ulkan maqsadlarga erishish xalqimizning ma'naviy va ma'rifiy barkamolligi bilan chambarchas bog'likdir. Ma'naviy va ma'rifiy barkamollikni inson salomatligisiz tasavvur qilish juda qiyin. Sog'lom turmush tarzi – bu insonning hayoti va salomatligi xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiluvchi ko'nikmalarga ega bo'lishi asosida hayotiy faoliyatini yo'lga qo'yishi hamda salomatligining yuqori darajada bo'lishiga erishishni ta'minlash shakli bo'lib, u kun tartibiga rioya qilish, faol jismoniy harakat asosida organizmni chiniqtirish, sport bilan shug'ullanish, to'g'ri va sifatli ovqatlanish, gigiena qoidalariga rioya qilish, ekologik muloqot va madaniyatga erishish, umuminsoniy va o'zbekona qadriyatlar asosida ma'naviy tarbiya olish, zararli odatlardan o'zini tiya bilish holatlarning mavjudligi bilan tavsiflanadi. Inson salomatligi to'g'risida gap ketganda uning tabiatga nisbatan munosabati, ya'ni tabiat ne'matlaridan hisoblangan yer, suv, quyosh va havoga nisbatan madaniyati va ushbu munosabatlarning sog'likka ta'siri haqida so'zlamog maqsadga muvofiqdir. Bugungi kunda o'ta dolzarb va targ'ibot kilinishi juda zarur bo'lgan muammolardan biri ekologik muammolar bo'lib, dunyo xalqlari hayotiga xavf tug'dirmoqda. Bizni o'rab turgan va biz yashab turgan tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi muvozanatning buzilishi oqibatida insonlar salomatligiga katta putur yetmoqda, zararlangan mintaqada murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammolar yuzaga kelmoqda. Bularga Orol dengizi fojiasi, atmosferaning ozon qatlamida hosil bo'lgan tirqishlar, global ob-havo kataklizmalari, radiatsiya, sunami, suv toshqinlari, texnogen falokatlar va boshqa ko'plab ekologik nomutanosibliklar kiradi. Bu muammolarning oldini olishda barcha davlat arboblari, yirik mutaxassis olimlar, keng jamoatchilik vakillari va xalqlar birlashgan holda kurash olib borishlari kerak.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, ekologik madaniyatning shakllanishi bevosita sog'lom turmush tarziga, yosh avlod tarbiyasiga, oilaviy muhitga va ta'lim tizimining ekologik yo'naltirilganligiga bog'liq. I.A. Karimovning asarida ifodalangan fikrlar asosida ekologik tarbiyaning milliy qadriyatlar bilan uyg'unligi isbotlandi.

Ekologik madaniyatning oilada, maktabda, va ommaviy axborot vositalari orqali singdirilishi yoshlarning sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ekologik ongning kuchayishi ekologik xavfsizlikni ta'minlash bilan birga, ma'naviy barkamollikni ham yuksaltiradi.

Tabiatni biz, odatda, onaga tenglashtiramiz, unga qiyoslab ona tabiatimiz deb ataymiz. Ammo, unga bo'lgan muomala va munosabatimiz hamma vaqtlarda ham xuddi shu onaga bo'lgan munosabat singari bir xilmi? Hamma gap ham ana shunda. Uzoqqa borib o'tirmaylik, tabiat ne'matlaridan biri bo'lgan suvga bo'lgan shafqatsizlarcha munosabat natijasida nafaqat o'zbek xalqi, balki butun Markaziy Osiyo xalqlari Orol dengizining qurishidek insoniyat tarixidagi eng falokatli, global ekologik muammoni o'z boshidan kechirmoqda. Balandparvoz shiorlar-u besh yillik rejalarni bajarish, tabiatni inson hukmiga bo'ysundirishga qaratilgan behuda urinishlar, yirik suv omborlari qurilishi, kanal va anhorlar qazib sho'rxok cho'l zona yerlarida paxta plantatsiyalarining tashkil etilishi Orolbo'yi mintaqasida ekologik nomutanosiblikni keltirib chiqardi. Buning mislsiz darajadagi salbiy oqibatlarini sanab o'tsak cheki yo'q: qachonlardir moviy to'lqinlari mavjlanib turgan dengizo'rnini sho'rxok, qup-quruq qumliklar egallagani, ilgari turli kema va qayiqlar bilan gavjum qirg'oq bo'yining huvillab qolgani, metallomga aylangan, zang bosib yotgan kemalar, baliqchilik va boshqa soha korxonalarining inqirozi, tuzli qum bo'ronlari, go'zal tabiat manzarasining qaqrab yotgan cho'l-biyobon bilan almashinishi, qancha insonlarning o'z yashab turgan vatanidan, kasbidan mahrum bo'lishi. Tabiatga yomon munosabatda bo'lish – bu o'z sog'lig'imizga yomon munosabatda bo'lishdir. Negaki, inson ham ana shu ona tabiatning bir bo'lagi. Tabiatni sog'lomlashtirmasdan turib, odamlar sog'lig'ini yaxshilash to'g'risida gap

ham bo'lishi mumkin emas. Tabiatning sog'lig'i aynan biz yuqorida qayd etgan suv, tuproq, havo, quyosh nurining sofligida namoyon bo'ladi. Ma'lumki, ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo'lmish ilmu ma'rifat, ta'lim va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi deb bilgan. Bolaning ongi asosan 5-7 yoshda shakllanadi, aynan shu davrda uning qalbida ma'naviyatning ilk kurtaklari namoyon bo'la boshlaydi. Farzandlarimiz ongu shuuriga tabiatga mehr-muhabbatni, ekologik madaniyatning ilk saboqlarini singdirishni aynan mana shu davrdan boshlash kerak. Chunki bu yoshda bolaning beg'ubor ongi bamisoli bosma qog'oz singari oiladagi, yon-atrofdagi barcha voqeahodisalarni, ularning zamiridagi taassurotlarni o'ziga shimib-singdirib oladi. Uning o'zini o'rab turgan tabiatga, muhitga nisbatan munosabati, ota-onasiga, bobo va momolariga mehri va hurmati kundan-kunga takomillashib boradi. Bu ekologik madaniyat shakllanayotganligidan dalolat beradi. Atrof-muhit, urf-odatlarida tan olingan me'yorlar va tartib-qoidalar oilada bolalarning shaxs sifatida shakllanishiga kuchli ta'sir qiladi. Bola, asosan, oilada o'sib-ulg'ayadi, rivojlanadi, o'z his-tuyg'ulari va xatti-harakatlarini nazorat qilishni o'rganadi. Ota-onalar bolaning kayfiyati, ahvoli va xulqi u yashayotgan sharoitga bog'liq bo'lishini yaxshi bilishi kerak. Shu bilan birga, farzandlariga sog'lom bo'lish uchun gigiena qoidalariga rioya qilish shartligini oz-ozdan uqtirib borishlari lozim. Bu esa oilada sog'lom turmush tarzining shakllanishiga olib keladi. Xalqimizning «Qush uyasida ko'rganini qiladi», degan dono maqoli mana shu azaliy haqiqatni yaqqol aks ettiradi. Bolada ijobiy xislatlarning shakllanishida oila bilan birga maktab, mahalla-kuy, tengdoshlari va umuman, atrof-muhitning ta'siri katta. Bugungi kunda har bir oila oldidagi vazifalardan biri bu bolalar ongida yoshligidanoq ekologik ong va ekomadaniyatni shakllantirish, ularni tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga o'rgatish, noyob tabiatni asl holicha kelgusi avlodlar uchun asrab-avaylash hissini vujudga keltirish orqali atrof-muhitga yetkazilishi mumkin bo'lgan salbiy ta'sirning oldini olishdan iborat.

Buning uchun barchamiz, xususan, yoshlarimizning ongida Ona-er, Ona-tabiat, Ona-Vatanga, uning boyliklariga bo'lgan yuksak e'tibor, mehr-muhabbat, chuqur ehtiromni, ya'ni vatanparvarlik tuyg'usini yanada yuksaltirish lozim. Bugun

mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar zamirida oilalar mustahkamligi, farzandlar barkamolligi, ham ma'nan, ham jismonan sog'lom avlodni voyaga yetkazish, ularning baxtu saodati va farovon kelajagini ko'rish orzusi mujassamligini alohida ta'kidlash joiz. Ekologik madaniyatni shakllantirishda bolalar muassasalari, maktab va akademik litseylar, kasb-hunar kollejlari, oliy o'quv yurtlari va ayniqsa tibbiyot tashkilotlarining o'rni beqiyos bo'lib, ushbu ma'rifat o'choqlarida ekologiya soatlarining tashkil etilishi bu borada olib borilayotgan tadbirlar samaradorligini oshiradi. Yon atrofni ko'kalamzorlashtirish, obodonlashtirish ishlari, hasharlarni o'tkazib borish, gul, daraxt ko'chatlari, nihollar ekish tabiatni yashartiradi, uning yanada go'zal, beg'ubor, sof bo'lishiga imkoniyat yaratadi. Shu bilan bir qatorda, yoshlarning ekologik madaniyatini oshirishda quyidagi usullardan foydalanish muhim ahamiyatga ega: yoshlar ishtirokida ekologiyaga oid mavzularda seminar treninglar tashkil etish; ekobog'lar barpo etish, ekologik hasharlar va aksiyalar o'tkazishga yoshlarni keng jalb qilish; ekologik mavzularda tanlovlar tashkil etish; ekologik adabiyotlar ko'rgazmasini tashkil etish; talabalarning ilmiy konferensiyalarini tashkil etish va ijtimoiy reklamalarni ko'paytirish; ekomarafon va boshqa turli sport o'yinlarini o'tkazish; bog'cha va maktablarda ekologik to'garaklar tashkil etish; ekologik sayohatlar uyushtirish; Yurtimizda sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, o'sib kelayotgan avlodning ekologik madaniyati, dunyoqarashi, bilim va mas'uliyatini oshirib borish bilan bog'liq ommaviy axborot vositalarida maqolalar chop etish, teleko'rsatuvlar, radioeshittirishlar va maxsus dasturlarni muntazam ravishda efiinga uzatish.

Orol dengizi fojisi, global isish, suv tanqisligi kabi ekologik muammolar yurtimizda ekologik tarbiyaning ahamiyatini oshiradi. I.A. Karimov asaridagi "Insonni komil etuvchi vosita – bu, eng avvalo, uning ma'naviy dunyosidir" degan g'oya, ekologik madaniyatning ma'naviyat bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Yosh avlodning qalbiga tabiatga mehr-muhabbatni singdirish, ularni ekologik xatti-harakatlarga yo'naltirish – bu nafaqat sog'liq, balki millat kelajagi uchun ham zaruriy shart hisoblanadi.

XULOSA:

Ekologik ta'lim-tarbiya jarayoni uzluksizligini ta'minlash yosh avlodning ekologik madaniyatli bo'lib voyaga yetishida muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan:

- yoshlarning o'zi yashab turgan shahar, qishloq, mahalla, xonadoniga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'usi, vatanparvarlik ruhini shakllantiradi;

- yoshlarning o'zi yashab turgan shahar, qishloq, mahalla, xonadoniga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'usi, vatanparvarlik ruhini shakllantiradi.

Yuqoridagi fikrlarni chuqurlashtirgan holda shuni aytish joizki, I.A. Karimovning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida inson hayotining asosi bu – ma'naviyat va madaniyat ekanligi takror va takror ta'kidlab o'tilgan. Zero, ekologik madaniyat – bu faqat tabiatga nisbatan hurmat emas, balki o'z salomatligiga, jamiyatga va kelajak avlodga nisbatan mas'uliyat hissi hamdir. Karimov ta'kidlaganidek, "Yurt kelajagi, xalq taqdiri, jamiyatning ertangi kuni bugungi yosh avlodga bog'liq". Demak, ularning ongiga ekologik ong va sog'lom turmush tarzini singdirish bu – kelajakni asrash demakdir.

Asarda keltirilganidek, "Agar yoshlarimizning qalbi va tafakkurida milliy iftixor tuyg'usi bo'lmasa, ularni har qanday tahlikalardan, illatlardan asrash qiyin bo'ladi". Shunday ekan, ekologik madaniyat – bu ham milliy qadriyat, ham iftixor, ham ongli tanlovdir. Zero, biz o'z milliy qadriyatlarimizni asrab-avaylagan holda, tabiatga mehr-muhabbatni ham shunga mutanosib ravishda singdirishimiz lozim.

Ekologik tarbiyaning samarasi – faqatgina atrof-muhitni asrash emas, balki inson qalbida go'zallikni, poklikni, halollikni uyg'otishdan iboratdir. I.A. Karimovning ushbu asarida aytilganidek, "Insonni komil etuvchi vosita – bu, eng avvalo, uning ma'naviy dunyosidir". Ana shu ma'naviy dunyoni shakllantirishda ekologik ong va madaniyat asosiy ustunlardan biri bo'lishi shart.

Demak, ekologik madaniyat – bu nafaqat jamiyatni, balki salomatlikni, ruhiyatni, avlodlar orasidagi uyg'unlikni, tinchlikni, o'zaro hurmat va bag'rikenglikni ta'minlaydigan kuchdir. U – insoniyatning va davlatning mustahkamligi garovidir.

Maqolada keltirilganidek, yoshlarimizga ekologik madaniyatni singdirish ularning hayotdagi yo‘lini belgilab beruvchi mezonlardan biri sifatida ko‘riladi.

Xulosa o‘rnida, I.A. Karimovning asaridagi quyidagi fikrni keltirish maqsadga muvofiq: “Qachonki inson o‘zini tabiatning bir bo‘lagi, uni asrash, go‘zallashtirish va unga zarar yetkazmaslik kerakligini anglab yetmasa, biz kutilgan natijaga erisha olmaymiz”. Ana shu fikr asosida, biz har bir fuqaroning ongida ekologik madaniyatni shakllantirishni hayotiy zarurat sifatida qabul qilishimiz darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. «Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch». – T.: Ma’naviyat, 2008.
2. G‘ofurov B. «Inson va tabiat uyg‘unligi». – T.: O‘zbekiston, 2010.
3. Hasanov M. «Ekologik tarbiya asoslari». – T.: Fan va texnologiya, 2015.
4. «Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi» darsligi. – T.: TDPU nashriyoti, 2019.
5. Rasulov Sh. «Yashil kelajak sari». – T.: Akademnashr, 2021.
6. UNESCO: Environmental Education for Sustainable Development, 2012.
7. World Health Organization. “Environment and Health” – Geneva, 2020.
8. Nazarov A. «Ekologik madaniyat va insoniyat». – T.: Ma’naviyat, 2017.
9. ЮНЕСКО. Образование в интересах устойчивого развития. – М., 2011.
10. Мирсаидов М.М. Экологическая культура и ее формирование. – Т.: Узбекистан, 2005.
11. Дьяков А.М. Экология человека. – М.: Высшая школа, 2002.
12. Quronov D. “Ekologik muammolar va ularni hal qilish yo‘llari”. – T.: Fan, 2018.
13. O‘zbekiston Respublikasi “Ekologik ta’lim to‘g‘risida”gi qonuni. – T.: Adolat, 2020.

- 14.Shodmonov N. «Tibbiyotda ekologik muammolar». – T.: Istiqlol, 2016.
- 15.Federal Environmental Agency. “Strategies for Environmental Awareness Raising”. – Berlin, 2014.
- 16.ЮНЕСКО. Образование в интересах устойчивого развития. – М., 2011.
- 17.Мирсаидов М.М. Экологическая культура и ее формирование. – Т.: Узбекистан, 2005.
- 18.Дьяков А.М. Экология человека. – М.: Высшая школа, 2002.
- 19.Quronov D. “Ekologik muammolar va ularni hal qilish yo‘llari”. – T.: Fan, 2018.
- 20.O‘zbekiston Respublikasi “Ekologik ta’lim to‘g‘risida”gi qonuni. – T.: Adolat, 2020.
- 21.Shodmonov N. «Tibbiyotda ekologik muammolar». – T.: Istiqlol, 2016.
- 22.Federal Environmental Agency. “Strategies for Environmental Awareness Raising”. – Berlin, 2014.